

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

*Матеріали
науково-практичного круглого столу
(м. Суми, 24 травня 2024 року)*

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Co-funded by
the European Union

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ В УКРАЇНІ

Матеріали

науково-практичного круглого столу

(м. Суми, 24 травня 2024 року)

Суми

Сумський державний університет

2024

СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ:

Владислава ЗАВГОРОДНЯ, завідувачка кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ.

Матеуш КАМІОНКА, доцент кафедри польсько-українських студій Ягеллонського університету в Кракові;

Олександр ТРИГУБ, професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського національного університету імені Петра Могили;

Олександр ПРИНЬ, провідний науковий співробітник музейного відділу Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький Арсенал»;

Сергій ДЕГТЯРЬОВ, завідувач кафедри історії СумДУ

Віта ГОРДІЄНКО, канд. економ. наук, доцент, начальник Центру розвитку кадрового потенціалу СумДУ;

Анна СЛАВКО, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ;

Марія ПЛОТНИКОВА, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ;

Тетяна ЧУРИЛОВА, доцент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ;

Ольга ШВАГЕР, асистент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства СумДУ.

*Рекомендовано до видання рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21.06.2024 року)*

Свобода вираження поглядів: проблеми імплементації європейських стандартів в Україні : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Суми, 24 травня 2024 р.). - Суми : Сумський державний університет, 2024. - 189 с.

**Co-funded by
the European Union**

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use that may be made of the information contained therein.

URL: <https://justtalk.com.ua/post/avtoritet-pravosuddya-vs-svoboda-slova-de-shukati-balans>.

4. Сташків Н. Авторитет правосуддя vs свобода вираження поглядів (практика Європейського суду з прав людини). *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Випуск 3(15). С. 45-52.

URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31277/1/Сташків.pdf>.

5. Бангалорські принципи поведінки суддів: схвалено Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27.07.2006 № 2006/23.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67#Text.

6. CASE OF PANIOGLU v. ROMANIA.

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-206352>.

7. AFFAIRE DANILEȚ c. ROUMANIE.

URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-231084>.

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД США

Наталія Руденко

*доктор філософії, викладач
Сумський державний університет*

Збереження прав та свобод є найвищою цінністю сучасного громадянського суспільства. Проте свобода слова не є абсолютною, тобто існують встановлені законодавством межі висловлювань (письмових чи усних), які можуть спричинити цивільну чи кримінальну відповідальність.

У світовій практиці обмеження діють щодо таких повідомлень, які містять: 1) порнографічні матеріали, які порушують сучасні суспільні стандарти і не мають серйозної літературної, художньої, політичної чи наукової цінності; 2) наклеп; 3) підбурювання до насильства та беззаконних дій; 4) погрози (заяви або дії, які явно або неявно погрожують насильством щодо інших); 5) порушення авторських прав (виключенням є

"добросовісне використання"); 6) розголошення секретної інформації (секретні державні документи, медичні записи, особи жертв у певних випадках, приватну інформацію непублічних осіб та інформацію про адвокатську таємницю); 7) шахрайські заяви різних видів, які зазвичай визначаються як неправдиві заяви, спрямовані на те, щоб змусити інших згубно покладатися на них (шахрайство з метою крадіжки грошей, неправдиву рекламу, лжесвідчення, і т.п.)

Історія підтверджує, що під час війни свобода слова може піддаватись більшим обмеженням. Поштовх до безпеки і порядку часто призводить до переслідувань багатьох інакомислячих як нелояльних. Ця закономірність була незмінною, наприклад, в американській історії, починаючи з війни за незалежність і закінчуючи сучасною війною з тероризмом після сумнозвісних терористичних ударів по території США 11 вересня 2001 року.

Епоха війни за незалежність ознаменувалася численними обмеженнями свободи слова та вільної преси. Ті, хто вважався лояльним до короля Англії - лоялісти - піддавалися безлічі обтяжливих обмежень з боку колоніальних лідерів. У деяких колоніях були прийняті закони, які оголошували зрадою підтримку британського короля. Закон про заколот 1798 року встановлював кримінальну відповідальність за «написання, друк, виголошення або публікацію будь-яких неправдивих, скандальних і зловмисних творів або творів про уряд Сполучених Штатів» [1].

Перша світова війна характеризувалася моделлю серйозного придушення висловлювань, які вважалися нелояльними. Історик права Пол Мерфі пояснив у своїй науковій роботі, що репресії за висловлювання під час Першої світової війни створили сучасний рух за громадянські свободи. Роуз Пастор Стоукс, активістка і письменниця, була притягнута до відповідальності відповідно до Закону про шпигунство 1917 року, зокрема, за те, що написала в газету: «Я за людей, а уряд за спекулянтів». Закон передбачав кримінальну відповідальність за спробу спричинити непокору військовим зусиллям, навмисну спробу викликати повстання та перешкоджання

вербуванню або набору потенційних добровольців. Інший розділ закону надавав генеральному поштмейстеру повноваження забороняти на пошті будь-які матеріали, «що пропагують або закликають до державної зради, повстання або насильницького опору будь-якому закону Сполучених Штатів» [2]. Конгрес прийняв поправку до Закону про шпигунство, названу Законом про заколот 1918 року, яка ще більше порушила свободи, передбачені Першою поправкою. Закон забороняв: вимовляти, друкувати, писати або публікувати будь-які нелояльні, нецензурні, лайливі або образливі висловлювання, спрямовані на те, щоб викликати презирство, зневагу... що стосується форми правління Сполучених Штатів або Конституції, або прапора, або уніформи армії або флоту... заклик до будь-якого згортання війни з наміром перешкодити її веденню; пропаганда, навчання, захист або дії, що підтримують або сприяють справі будь-якої країни, що перебуває у стані війни зі Сполученими Штатами, або виступають проти справи Сполучених Штатів [3].

Під час Другої світової війни уряд продовжував надмірно реагувати та обмежувати громадянські свободи та права, передбачені Першою поправкою до Конституції. Наступного дня після нападу на Перл-Харбор президент Франклін Д. Рузвельт надав директору ФБР Едгару Гуверу надзвичайні повноваження цензурувати всі новини та контролювати всі комунікації в країні та за її межами.

Перед початком Другої світової війни Конгрес прийняв перший в країні закон про заколот мирного часу, названий Законом про реєстрацію іноземців 1940 року. Закон забороняв пропагувати або навчати «доречності повалення або знищення будь-якого уряду в Сполучених Штатах силою або насильством» [4], а також друкувати або публікувати будь-які матеріали, що пропагують або навчають насильницькому поваленню країни.

Під час війни у В'єтнамі уряд знову атакував свободу слова в багатьох вимірах. Мабуть, у найважливішій справі Першої поправки до Конституції США в цей період Верховний суд США у справі «Нью-Йорк Таймс Ко. проти Сполучених Шта-

тів» (1971 р.) [5] постановив, що уряд не може заборонити газетам «Нью-Йорк Таймс» і «Вашингтон пост» публікувати серію статей про деякі суворо засекречені документи, які називаються «Документи Пентагону», про роль уряду США у війні у В'єтнамі.

Терористичні атаки 11 вересня 2001 року стали приводом для урядових законодавців, щоб проштовхнути всеосяжне федеральне законодавство, відоме як «Об'єднані зусилля» і «Зміцнення Америки шляхом надання відповідних інструментів, необхідних для перехоплення і перешкоджання тероризму». Закон, прийнятий лише через 45 днів після терактів, більш відомий як Патріотичний акт США [6].

Кілька положень Патріотичного акту фундаментально впливали на свободи, передбачені Першою поправкою. Одне з положень - так званий Розділ 215 - дозволяло державним службовцям читати ділові записи, бібліотечні записи, медичні записи, журнали інтернет-провайдерів та інші документи і папери без традиційного захисту, який мають фізичні особи.

Зазначені приклади законодавчих обмежень показують, що війною можуть виправдовуватися надмірні обмеження свободи слова та в доступі до інформації. Щоб уникнути зловживань зі сторони уряду, необхідне встановлення чітких меж свободи вираження поглядів, а також доведення необхідності та законності їх обмеження під час воєнного стану згідно міжнародного пакту про громадянські і політичні права [7]. У Конституції України допускається можливість обмеження свободи слова під час війни заради національної безпеки. Зокрема ЗМІ зобов'язані дотримуватись правил висвітлення війни та обмежень, які містяться в наказі Головнокомандувача ЗСУ. Законодавчо встановлені обмеження свободи слова мають також контролюватись відповідними органами (експертною комісією).

Аналіз історичного досвіду різних країн дозволить визначити загрози, які можуть виникнути через надмірне (непропорційне загрозам) обмеження свобод, та віднайти ефективні способи їх уникнення.

ЛІТЕРУРА:

1. Sedition Act of 1798.

URL: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/sedition-act-of-1798/>

2. Espionage Act of 1917.

URL: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/espionage-act-of-1917/>

3. Sedition Act of 1918.

URL: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/sedition-act-of-1918/>

4. Hudson, David L. (2024) Free Speech During Wartime.

URL: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/free-speech-during-wartime/>

5. New York Times Co. v. United States (1971).

URL: <https://firstamendment.mtsu.edu/article/new-york-times-co-v-united-states/>

6. USA Patriot Act of 2001.

URL: https://www.justice.gov/archive/ll/what_is_the_patriot_act.pdf

7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПІДХОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Анна Славко

*кандидатка юридичних наук, доцентка
Сумський державний університет*

Мережа інтернет вже протягом тривалого часу є невід'ємною частиною повсякденного і професійного життя мільярдів людей. Майже неможливо уявити аспект людської життєдіяльності, який наразі не має зв'язку з мережею. Дос-